

ЛІТЕРАТУРА:

1. Національна доктрина розвитку освіти України. – К., 2002.
2. Самостійна робота студентів: (навчальний посібник) / В.І.Євдокимов, Л.Д.Покроєва, Т.П.Агапова, В.Л. Луценко. – Х.: ХДПУ ім. Г.С.Сковороди, 2004. – 140с.
3. Козаков В.А. Самостоятельная работа студентов и ее информационно-методическое обеспечение. – К: Вища школа, 1990. – 248с.
4. Пути разработки профиля специалиста / Н.Ф.Талызина, Н.Г.Печенюк, Л.Б.Хихловский и др. – Саратов: Изд-во Саратовского университета, 1987.
5. Гін А.О. Прийоми педагогічної техніки: посібник для вчителів. – Луганськ: СПД Резніков В.С., 2007. – 100с.

УДК 37.032: 371.124: 80

О.А. Зуброва

СИСТЕМА ДІАГНОСТИКИ ПРОФЕСІЙНИХ ОСОБИСТІСНИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У статті описана система діагностики професійних особистісних якостей майбутнього вчителя іноземної мови на етапі навчання в університеті.

The article focuses on the diagnostic system of future foreign language teachers' professional personal qualities during their university studies.

Процес підготовки майбутніх учителів іноземної мови передбачає систематичний контроль за процесом розвитку в них знань, умінь та навичок на кожному етапі навчання в університеті. Значно менше уваги приділяється формуванню особистості майбутніх учителів, на даний момент відсутня система діагностики професійних особистісних якостей майбутніх учителів іноземної мови.

Науковому розв'язанню означеної проблеми сприяли дослідження С.Батишева, І.Беха, В.Богословського, О.Бодальова, І.Зимньої, І.Зязюна, Є.Клімова, В.Семіченко, І.Харламова та ін. Визначним у дослідженні питань формування професійних особистісних якостей є внесок вітчизняних учених у сфері гуманізації та гуманітаризації вітчизняної системи освіти (С.Гончаренко, В.Кремень, Н.Ничкало та ін.); особистісно орієнтованого виховання (І.Бех, О.Пехота, В.Рибалка та ін.); теорії та практики виховної роботи (О.Гура, О.Дубасенюк, С.Карпенчук, В.Сухомлинський та ін.).

Метою статті є висвітлення результатів дослідно-експериментальної роботи з реалізації системи діагностики професійних особистісних якостей майбутніх учителів іноземної мови.

Дослідження проблеми формування професійних особистісних якостей майбутніх учителів іноземної мови, проведене у вітчизняних університетах, дозволило визначитися з їх комплексом, представленим двома групами якостей. Кожна з цих якостей має власну специфіку, але в той же час усі вони є взаємозалежними та взаємозумовленими. До першої групи входять комунікативні якості (комунікативність, емпатія, толерантність), а до другої – морально-вольові якості (гуманність, відповідальність, вимогливість до себе та до інших).

За результатами дослідження було визначено сукупність критеріїв і показників, котрі були покладені в основу обґрунтування рівнів сформованості професійних особистісних якостей майбутніх учителів іноземної мови.

Ґрунтуючись на тому, що кожна особистісна якість містить три структурні компоненти – мотиви, знання, способи дій [4: 177], нами було окреслено відповідні компоненти, за якими можна охарактеризувати кожна з виділених професійних особистісних якостей: мотиваційний, когнітивний та поведінковий.

Для визначення рівнів сформованості двох груп професійних особистісних якостей – комунікативних і морально-вольових – було розроблено систему критеріїв і критеріальних показників. Критерії визначаються як ознака, на підставі якої оцінюється певна якість. Критерій є лише необхідним мірилом, за допомогою якого відбувається оцінювання, для отримання ж конкретних оцінок для кожного критерію розробляються відповідні показники. У ракурсі досліджуваної проблеми сукупність критеріїв і показників складає критеріальну оцінювальну базу, на підставі якої можна дійти висновку про рівень сформованості в студента професійних особистісних якостей і оцінити результати виховного впливу на нього.

Компоненти та критерії сформованості комунікативних якостей майбутніх учителів іноземної мови представлені у вигляді табл. 1.

Таблиця 1.

Компоненти та критерії сформованості комунікативних якостей майбутніх учителів іноземної мови

Якості	Компоненти якостей	Критерії сформованості якостей
комунікативність емпатія толерантність	мотиваційний	<ul style="list-style-type: none"> – прагнення до розвитку в собі комунікативних якостей; – інтерес до іншої людини, її внутрішнього світу; – інтерес до культур різних народів; – прагнення до пізнання людей; – прагнення до пізнання культур народів світу
	когнітивний	<ul style="list-style-type: none"> – знання про норми спілкування, комунікативної поведінки; – розуміння сутності комунікативних якостей – комунікативності, емпатії, толерантності; – усвідомлення ролі комунікативних якостей у діяльності вчителя іноземної мови
	поведінковий	<ul style="list-style-type: none"> – активність – пасивність у спілкуванні; – розуміння внутрішнього світу літературних героїв, мотивів їхньої поведінки (проявляється під час обговорення й аналізу літературних творів); – розуміння співрозмовника під час бесіди; – терпимість до інших, здатність прийняти чиясь точку зору під час диспутів та обговорень, групової роботи; – терпиме й шанобливе ставлення до звичаїв і традицій інших народів

Компоненти та критерії сформованості морально-вольових якостей майбутніх учителів іноземної мови представлені у вигляді табл. 2.

Компоненти та критерії сформованості морально-вольових якостей майбутніх учителів іноземної мови

Якості	Компоненти якостей	Критерії сформованості якостей
гуманність відповідальність вимогливість	мотиваційний	<ul style="list-style-type: none"> – тип мотивації до навчання у ВНЗ (мотивація на опанування професією, набуття знань або отримання диплома); – домінуюча спрямованість особистості (гуманістична, прагматична, ідеалістична або егоцентрична); – наявність (відсутність) інтересу до навчальної діяльності; – наявність прагнення до самовдосконалення
	когнітивний	<ul style="list-style-type: none"> – знання етичних норм і правил моральної поведінки; – усвідомлення необхідності морально-вольових якостей у вчительській професії; – усвідомлення понять “мораль”, “моральність”, “гуманність”, “відповідальність”, “вимогливість до себе”, “вимогливість до інших”; – наявність морального ідеалу вчителя-гуманіста; – розуміння природи і сутності вольових особистісних якостей
	поведінковий	<ul style="list-style-type: none"> – ретельність у виконанні відповідальних доручень, завдань; – участь у виконанні групових завдань; – моральне ставлення до оточуючих; – рівень підготовленості до практичних та семінарських занять

Для виявлення рівнів сформованості **мотиваційного компонента** професійних особистісних якостей студентів було застосовано такі методики: “Самооцінка потреби в самоосвіті та саморозвитку”; “Мотивація навчання у вузі” Т.Ільїної та “Структура спрямованості майбутнього вчителя” В.Семіченко, оскільки, за переконанням більшості психологів і педагогів, про мотиваційну систему особистості можна судити за її спрямованістю [3: 422].

Рівень сформованості **когнітивного компонента** професійних особистісних якостей визначався шляхом виявлення характеру загальних уявлень студентів про сутність професійних особистісних якостей і їх прояву в діяльності та спілкуванні вчителя іноземної мови. Діагностика здійснювалася за допомогою авторського опитувальника.

Грунтуючись на дослідженнях В. Богословського [2], виявлено два плани прояву **поведінкового компонента** професійних особистісних якостей – внутрішній (поєднання мотиву і форми поведінки в уявному вигляді, що свідчить про намір людини поводитися так чи інакше) та зовнішній (реалізація наміру в реальній діяльності, поведінці та спілкуванні). Згідно цього положення, дослідження поведінкового компонента проводилося за двома

напрямами – по-перше, застосовувалися різноманітні психологічні тести, за допомогою яких було отримано дані про внутрішній план поведінки студентів, і, по-друге, було запроваджено експертну оцінку професійних особистісних якостей у поведінці студентів, у результаті якої отримано дані про зовнішній план прояву поведінкового компонента професійних особистісних якостей. Обидва методи дослідження доповнювали один одного для отримання найбільш вірогідних результатів. У ролі експертів було запрошено кураторів академічних груп, що входили до експериментальних і контрольних, і викладачів спеціальних дисциплін.

Внутрішній план виявлення професійних особистісних якостей студентів діагностувався за допомогою таких методик:

- тест на комунікабельність В.Ряховського;
- діагностика рівня емпатії за методикою В.Бойка;
- діагностика комунікативної толерантності В.Бойка;
- анкета “Визначення рівня доброзичливості”, запропонована К.Приходченком, Л.Литвином;
- тест “Чи відповідальна ви людина?” А.Махнача;
- діагностика вимогливості до себе (адаптований нами варіант тестів “Вивчення упертості” та “Вивчення наполегливості”, запропонованих А.Грецовим).

Критерії сформованості професійних особистісних якостей (як і будь-які критерії вихованості) мають не лише теоретичне значення, але й призначені для використання в практиці роботи закладів освіти, тому кількість ознак має бути обмеженою. Л.Рувинський та І.Кобиляцький [6] пропонують виділення трьох рівнів вихованості – високого, середнього та низького на підставі того, що прояв якостей особистості в діяльності може бути систематичним, несистематичним та епізодичним, а знання норм поведінки можуть бути повними (або наближеними до повних), недостатньо повними та фрагментарними.

Грунтуючись на зазначених положеннях, ми визнали за доцільне виділити три рівні сформованості професійних особистісних якостей майбутніх учителів іноземної мови: високий, середній і низький. Відповідно до цього студентів було умовно розподілено на три групи за ступенем розвиненості в них професійних особистісних якостей, котрий проявляється в рівні усвідомленості якостей, глибині їх включення до структури особистості, діапазоні дії та засобах прояву.

Високий рівень сформованості професійних особистісних якостей характеризується виявленням усіх показників, що властиві кожному з виділених критеріїв. Середній рівень констатується за наявності половини чи більше половини показників за кожним критерієм, низький рівень відрізняє прояв менше половини показників, що розкривають критерій, або їх відсутність.

Тож, показниками *високого рівня* сформованості *мотиваційного компонента* професійних особистісних якостей виступили систематичне прагнення до особистісного самовдосконалення, розвитку власних професійних особистісних якостей; домінування гуманістичної спрямованості особистості, що виявляється в перевазі суспільних інтересів над особистими, альтруїстичних тенденціях; наявність стійкого інтересу до інших людей та їх внутрішнього світу, прагнення до їх пізнання; наявність стійкого інтересу до інших народів, прагнення до вивчення їх мови та культури; домінування мотивації опанування професією вчителя іноземної мови.

Середній рівень сформованості *мотиваційного компонента* професійних особистісних якостей характеризується такими показниками: несистематичним прагненням до розвитку власних професійних особистісних якостей, професійного й особистісного вдосконалення; перевагою особистих інтересів над суспільними, домінуванням ідеалістичної, прагматичної або егоцентричної спрямованості особистості; наявністю недостатньо стійкого інтересу до інших людей та їх внутрішнього світу; наявністю недостатньо стійкого інтересу до інших народів, неусвідомлення зв'язку між мовою та культурою народу; домінування мотивації набуття знань, але без осмислення професійно-педагогічної спрямованості навчання.

До *низького рівня* сформованості *мотиваційного компонента* професійних особистісних якостей студентів віднесено такі показники: епізодична робота над особистісним і професійним удосконаленням; перевага особистих інтересів над суспільними, домінування ідеалістичної, прагматичної або егоцентричної спрямованості особистості; фрагментарне виявлення інтересу до інших людей і їх внутрішнього світу; відсутність інтересу до інших народів і культур; домінування мотивації отримання диплома.

Рівень сформованості *когнітивного компонента* професійних особистісних якостей визнавався *високим* за наявності таких показників: володіння повною інформацією про професійні особистісні якості вчителя іноземної мови, їх природу та сутність; чіткого усвідомлення ролі професійних особистісних якостей у діяльності вчителя іноземної мови; наявності чіткого ідеалу вчителя-гуманіста; володіння достатнім обсягом знань морально-етичних і комунікативних норм; правил поведінки, якими має керуватися вчитель іноземної мови; наявності достатнього обсягу знань із фахових предметів.

Середній рівень сформованості *когнітивного компонента* професійних особистісних якостей характеризувався такими показниками: володінням недостатньо повною інформацією про професійні особистісні якості вчителя іноземної мови, їх природу й сутність; недостатньо чітким усвідомленням ролі професійних особистісних якостей у діяльності вчителя іноземної мови; наявністю недостатньо чіткого ідеалу вчителя-гуманіста; володінням недостатньо повним обсягом знань морально-етичних і комунікативних норм, якими має керуватися вчитель іноземної мови; наявністю обмеженого обсягу знань з фахових предметів.

До *низького рівня* сформованості *когнітивного компонента* професійних особистісних якостей студентів віднесено такі показники: володіння фрагментарною інформацією про професійні особистісні якості вчителя іноземної мови, їх природу й сутність; відсутність усвідомлення професійних особистісних якостей як необхідної складової майбутньої професійної діяльності; відсутність уявлення про ідеал вчителя-гуманіста; фрагментарне знання правил моральної поведінки, педагогічної етики, норм спілкування вчителя іноземної мови; безсистемне знання фахових предметів.

Поведінковий компонент професійних особистісних якостей визнавався сформованим у студентів на *високому рівні* за наявності таких показників: активної позиції у спілкуванні; систематичного прояву терпимості й доброзичливості до однокурсників і викладачів у ході навчальної та позааудиторної діяльності; виявлення розуміння інших людей, внутрішнього світу й мотивів поведінки героїв художніх творів; готовності прийняти іншу точку зору під час диспутів, обговорень і групової роботи, якщо вона виявиться обґрунтованою й правильною; позитивного, терпимого ставлення до інших етносів, культур, віросповідань, соціокультурних особливостей інших народів; ретельності у виконанні доручень і завдань; активної участі у груповій роботі; систематичної підготовленості до практичних і семінарських занять.

Середній рівень сформованості *поведінкового компонента* професійних особистісних якостей встановлювався за такими показниками: недостатньо активною позицією в спілкуванні; несистематичним проявом терпимості й доброзичливості до оточуючих; ситуативним розумінням інших людей, недостатньо глибоким розумінням внутрішнього світу й мотивів учинків героїв художніх творів; фрагментарною здатністю прийняти іншу точку зору під час диспутів, обговорень і групової роботи, навіть якщо вона є обґрунтованою й очевидно правильною; нейтральним ставленням до інших етносів, культур, віросповідань, соціокультурних особливостей інших народів; недостатньо ретельним виконанням доручень і завдань; недостатнім виявленням активності в груповій роботі; несистематичною підготовленістю до практичних і семінарських занять.

Низький рівень сформованості *поведінкового компонента* професійних особистісних якостей характеризується наявністю таких показників: пасивної позиції у спілкуванні; систематичних проявів нетерпимості й недоброзичливості до оточуючих; недостатнього розуміння або нерозуміння інших людей, внутрішнього світу й мотивів учинків героїв

художніх творів; нездатності прийняти іншу точку зору під час диспутів, обговорень і групової роботи; періодичних різких висловлювань стосовно інших етносів, культур, віросповідань, соціокультурних особливостей інших народів, виявлення нейтрального (або нетерпимого) ставлення до них; безвідповідальності у виконанні доручень і завдань; пасивності у груповій роботі, безініціативності; фрагментарною підготовленістю до практичних і семінарських занять.

За описаними показниками, що визначають рівні сформованості професійних особистісних якостей, відповідно до результатів емпіричного дослідження студентів було умовно розподілено на три групи – ті, у яких професійні особистісні якості сформовані на високому, на середньому та низькому рівнях. Рівні сформованості якостей визначалися за кожним із компонентів – мотиваційним, когнітивним і поведінковим.

Запропонована та експериментально апробована система діагностики професійних особистісних якостей може застосовуватися у процесі підготовки майбутніх учителів іноземної мови у вищих навчальних закладах, дозволяючи перемістити акцент з розвитку знань, умінь та навичок на формування особистості майбутнього вчителя. Подальшої розробки потребує система діагностики професійних особистісних якостей майбутніх учителів різних спеціальностей з урахуванням специфіки їх фахової підготовки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Батаршев А.В., Алексеева И.Ю., Майорова Е.В. Диагностика профессионально важных качеств. – С-Пб.: Питер, 2007. – 192 с.
2. Богословский В.В. Психология воспитания школьника: Учеб. пособ. для пед. ин-тов. – Л.: ЛГПИ, 1974. – 164 с.
3. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы. – С-Пб.: “Питер”, 2000. – 512 с.
4. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психологічний розвиток особистості / Під ред. Л.М. Проколієнко.– К.: Радянська школа, 1989. – 608 с.
5. Пассов Е.И., Кузовлев В.П., Кузовлева Н.Е. и др. Мастерство и личность учителя. На примере деятельности учителя иностранного языка: Учеб. пособие по проф. подгот. учителя иностр. яз. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Флинта, 2001. – 239 с.
6. Рувинский Л.И., Кобыляцкий И.И. Основы педагогики: Учеб. пособ. для слушателей ИПК. – М.: Просвещение, 1985. – 224 с.

УДК 372.853

Л.В. Кавурко

ВИКОРИСТАННЯ МАТЕМАТИЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ ПРИ ВИВЧЕННІ ФІЗИКИ У ВНЗ В УМОВАХ КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЇ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ

Дана стаття присвячена використанню математичного моделювання при вивченні фізики, описано кілька класифікацій моделей. Наведено приклади застосування математичного модулювання при вивченні навчального модуля “Коливання”.

This article contain the information about mathematical modeling in physics study, some ways of models classification are given. Also there are given some examples usage of mathematical modeling educational module of “Oscillation”.

У законі України “Про вищу освіту” зазначено, що змістом вищої освіти є система знань, умінь і навичок, професійних, світоглядних і громадських якостей, що має бути сформована в процесі навчання. Зміст освіти формується відповідно до мети вищої освіти. Останнім часом акцент мети освіти переноситься на розвиток особистості та формування її активного мислення. Тобто в процесі навчання студент отримує знання та навички не тільки